

Railway – Alternative Options for Architecture

Železnice – Alternativní možnosti pro architekturu

Kristýna Smržová, xasmrzova@stud.fa.vutbr.cz

Ústav prostorové tvorby, Fakulta architektury, Vysoké učení technické v Brně
školitel: Ing. arch. Barbora Ponešová, Ph.D.

ABSTRACT: Architecture today puts high demands on sustainability. The railroad is a largely untapped structure connected to many brownfields, which connects and creates a linked network. The aim of the proposed research is to activate the system with relatively small interventions. The phenomenon will be explored on specific cases of pop up structures showing the possibilities and limits of cultivation and social activation of the site.

KEYWORDS: railway; activation; pop up; wagon; brownfields; railway network

ABSTRAKT: Architektura dnes klade vysoké nároky na udržitelnost. Železnice je z velké části málo využívanou strukturou napojenou na mnoho brownfieldů, které spojuje, a vytváří tak propojenou síť. Cílem navrhovaného výzkumu je systém aktivovat pomocí relativně drobných zásahů. Fenomén bude zkoumán na konkrétních případech pop up struktur ukazujících možnosti a limity kultivace a sociální aktivace místa.

KLÍČOVÁ SLOVA: železnice; aktivizace; pop up; wagon; brownfields; železniční síť

Úvod

Role architektury se v dnešní době proměňuje. Více než kdy jindy jsou na ni kladeny nároky týkající se mezioborovosti, sociologického přesahu, udržitelnosti, a především schopnosti filtrovat většinu obrovského množství informací, které je tímto provázáním možno získat, a nacházet nové možnosti uplatnění. Architektura má velké pole zájmu, ale do hloubky se ponoří málokdy. Plní roli spojovacího kanálu pro nepřeborné množství profesí. Možná tedy dnes, kdy jsou kladeny vysoké nároky na udržitelnost, není nutné vynalézat nové možnosti, ale nově využívat ty staré. Představit si možnosti, které zde již existují, v trochu jiné roli, než pro kterou byly určeny, může být ale ze začátku nelehké.

Železnice

Česká republika jako stát s poměrně malou rozlohou má jednu z nejhustších železničních sítí na světě, přičemž hlavní výhodou železniční přepravy je doprava velkého množství nákladu na velkou vzdálenost. Obrovský rozkvět zaznamenala železnice při rozvoji těžkého průmyslu, proto je napojena na velké množství průmyslových areálů, které nyní řadíme do složky brownfields. Plně využitých tratí je dnes nižší procento. Brownfieldy jsou tedy v podstatě také primárně jednokolejné, méně využívané tratě a přilehlé železniční stavby, které spadají do kategorie lokálek a vleček. Je možné tuto kolejovou strukturu využít k aktivizaci nevyužitých lokalit, kterých se dotýká, a probudit tak i samotnou železnici? Je možné pro tuto rehabilitaci využít samotnou železniční techniku? Může být železnice použita pro pop up?

Pop up

Jde o prvek v prostoru, který se někde objeví a za nějakou dobu zase zmizí. *Taktičtí urbanisté uvádějí jako historický vzor pop-up architektury tradiční přenosné stánky pařížských bukinistů (prodejců knih, pohlednic, obrazů apod.). Mikrourbanista Ti-Nan Chi se o mnoho let dříve otevřeně obdivuje divokému guerillovému marketingu, jaký je běžně rozšířený v jihovýchodní Asii, a dává ho architektům a urbanistům za vzor. Je fascinován pouličními prodejci s rozkládatelnými vozíky, kteří jsou schopni rychle zmizet před policií, aby se zase na jiném místě nečekaně vynořili, či trhovci, kteří pokládají své zboží přímo do železničního kolejiště a před příjezdem vlaku vše ve spěchu balí. V těchto nelegálních či pololegálních lidských činnostech vidí Ti-Nan Chi příklady nespoutané, nebezpečné, ale skutečně živoucí stránky města, jež může mít dokonce jisté umělecké parametry.* (Poláček, Pokorný, 2015)

Idea

Hlavní železniční tepny tedy fungují, ale do kapilár krev neteče, takže část struktury odumírá. V ČR dnes obvyklá amputace části kolejového tělesa není jediným možným řešením. Plánovaný výzkum bude hledat možnosti změny a opětovného oživení infrastruktury. Problémem je tedy brownfield a lékem může být zkoumání nových variant využití kolejových vozidel.

Vagon

Ve své diplomové práci Železnice – variabilní prostor analyzuji tratě, traťové situace, železniční techniku, systém přepravy a přilehlé areály a navrhuji celkový koncept řešení otázky nevyužitých lokalit. Tato práce je velmi utopistická a slouží mi jako výchozí bod pro disertační práci.

Kvalitativní výzkum chci založit na případové studii, a to na konkrétním, praktickém vzorku. Pro tento případ jsem si zvolila nevyužitý nákladní vagon. Můj předpoklad je založen na domněnce, že různorodé aktivity provozované v tomto vagonu mohou být s podobným dopadem prováděny na místech s obdobnými podmínkami kdekoli na železniční síti. Teoreticky lze jedním zásahem ovlivnit celou strukturu. Železniční síť je unifikovaná modulární stavba, která se řídí přesnými pravidly, což znamená, že situace, které zde nastávají, se opakují a snadněji kontrolují. Stejně tak železniční vůz je modulární jednotka. Je zde tedy předpoklad, že vagon lze využít pro mnoho různých účelů.

Metoda výzkumu

Narozdíl od statického výzkumu, který postupuje přesně obráceně, zkoumá případová studie detailně jeden případ nebo několik málo případů a velmi podrobně shromáždí o daném problému relativně hodně dat. Příznačné pro tento typ výzkumu je, že se odehrává v terénu (field research) a tím se výrazně odlišuje od izolovaného výzkumu. Největší výhodou metody je opravdu hluboké porozumění problému na základě množství získaných dat, nevýhodou je sklon k subjektivitě.

Předpokládá se, že porozuměním jednomu případu a jeho důkladným prozkoumáním lépe porozumíme případům, které jsou podobné zkoumanému vzoru. Případová studie si musí vymezit:

- typy otázek, na které bude hledat odpovědi
- výzkumníka
- bude-li zkoumat současný stav, nebo historii

R. K. Yin *definoval případovou studii jako strategii pro zkoumání předem určeného jevu v přítomnosti v rámci jeho reálného kontextu, a to zvláště když hranice mezi jevem a kontextem nejsou zcela jasné.* (Hendl, 2005)

Výzkum

Výzkum bude probíhat v reálném prostoru a v reálném čase. Budu tedy zkoumat různé druhy rekultivačních železničních těles a provádět praktické zásahy, kterými ovlivním okolí a zpětnou reakci budu vyhodnocovat situaci a upřesňovat směr výzkumu.

field research --> předpoklad --> experiment --> vyhrátím/potvrdím tvrzení --> teorie

Výhodou tohoto postupu může být okamžitý impakt na realitu a bezprostřední reflexe ve vývoji výzkumu. Touto flexibilní metodou můžu spoustu předpokladů okamžitě vyvrátit nebo potvrdit. V praxi tedy realizuji projekt a na tom se zpětně učím metodou *learning by doing*.

Další předností by mohl být výběr rozsahu práce. Zatímco ve své diplomové práci jsem teoreticky řešila celkovou ideu pro železnici, předmětem tohoto výzkumu bude zkoumání jednoho reálného železničního vozu (vzorku) s předpokladem, že tento prvek lze uplatnit v širších souvislostech.

Příklady

V praxi lze nalézt množství případů pop up struktur, které ovlivnily různými druhy zásahů své okolí. Popíši zde i příklady, které nesouvisejí se železnicí, ale předpokládám, že by mohly fungovat i na ní.

MAK! - Mobilní architektonická kancelář

Mobilní architektonická kancelář je architektonicko-urbanistický interdisciplinární projekt vytvořený architektky Kateřinou Vídenovou a Adamem Wlazelem. Ti se zabývají především venkovem a městskou periferií. Přestavěný karavan v jednotlivých destinacích hledá nové definice profese architekta skrze jeho prezentaci, komunikaci s místními komunitami a v neposlední řadě reálné instalace či drobné stavby ve veřejném prostoru, které na své cestě zanechá.

Red Bull Tour Bus

Legendární autobus Karosa ŠL 11 přebudovaný na mobilní stage pro kapely na letní

festivaly. Domov na kolečkách, vybavený barem, VIP salónekem i pohodlnými sedadly pro až 8 cestujících, se během několika chvil dokáže úplně proměnit. Rozkládací stage na střeše ve spojení s vybavením vlastní audiotechnikou i videotechnikou a s nezávislým zdrojem energie nabídne unikátní zážitek kapelám i divákům.

Revolution train

Speciálně vybavená multimediální mobilní vlaková souprava, která formou interaktivního a zážitkového vzdělávání přináší zcela nové pojetí primární prevence pro vybrané cílové skupiny – především děti a mládež ve věku 12–17 let. Cílem je prostřednictvím zapojení všech lidských smyslů maximálně zapůsobit na osobnost návštěvníka vlaku a efektivním způsobem tak ovlivnit jeho pohled na legální a nelegální drogy.

Nákladové nádraží Žižkov

Případ aktivizace nevyužívaného železničního brownfieldu a jeho přeměny na kulturní centrum. Tento příklad je dokladem vysoké flexibility využití železničních staveb a železniční techniky. S relativně nízkými náklady zde lze pořádat mnoho kulturních akcí a tím upozornit na potenciál území. Pražští radní nedávno schválili, že město začne vyjednávat odkup nádraží, a dle dlouholetých plánů zde má vzniknout kulturní a vzdělávací centrum.

Divadelní projekt KREDENC

Projekt mobilního divadla ve vlaku. Romantická idea spojující cestování středohorskou krajinou a uměleckou auru divadelního prostředí.

Závěr

Vycházím z předpokladu, že využitím relativně drobného prvku (vagonu) lze teoreticky ovlivnit celou strukturu a upozornit na možné řešení širšího problému. Ze zkoumání různorodých akcí pořádaných ve vzorovém voze a jejich vlivu na okolí lze zřejmě vyvodit důsledky, které popíší nejen tuto jednu modelovou situaci.

Prameny

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

POLÁČEK, Vojtěch a Vít POKORNÝ. Recyklované divadlo = Recycled theatre. Národní muzeum: Grada Publishing, 2015, 365 stran : ilustrace (převážně barevné), mapy, po. ISBN 978-80-7036-454-3.

STAKE, Robert E.. The art of case study research. Thousand Oaks : SAGE Publications, 1995. 175 s. ISBN 0-8039-5767-X.

YIN, Robert K. Case study research: design and methods. 4th ed. Los Angeles: Sage, 2009, xiv, 219 s. : grafy, tab. ISBN 978-1-4129-6099-1.

Obr. 1. Vagon (foto vlastní)